

Causa nobilitatis

Uddrag af
Ciceros forsvar for

Sextus Roscius fra Ameria

Indledning, tekstudvalg
og glosering af Simon Laursen

LITTERIS ET ARTIBUS

Ribe Katedralskole Publications 2014

Indledning

Marcus Tullius Cicero blev født den 3. januar 106 fvt. i den lille by Arpinum ca. 100 km. sydøst for Rom (se kort på sidste side af hæftet) som første søn i en familie, der i generationer havde spillet en central rolle i lokalsamfundet. Beboerne af Arpinum havde længe nydt det privilegium at være fuldgældige romerske borgere (i modsætning til de fleste andre italikere), men det betød ikke, at der ikke var et betydeligt lokalt politisk spil at spille – og familien Cicero havde været med der til alle tider. Familiens økonomi var baseret på store jordejendomme, den dengang mest respektable form for rigdom, men ingen i familien havde nogensinde brugt formuen til at gøre karriere i romersk politik, og familien var derfor af 'ridderstand' – 'socialgruppe 2' i det romerske samfund. Socialgruppe 1 udgjordes af medlemmerne af senatet i Rom og deres familie; langt de fleste af disse var de ældgamle, højadelige romerske familier, som gennem århundreder havde beklædt de vigtige embeder i Rom som *konsul* eller *praetor* og dermed stået for imperiets eksplosive udvikling. Ikke kun prestige fulgte med disse offentlige funktioner; opgaven som general i et felttog var også en indbringende affære. *Virkelig* rigdom og *virkelig* hæder og ære var kun at finde og vinde i Rom – og den stolte fader Cicero traf den beslutning for sin søn, at det var dér, hans liv skulle udspille sig, hvadenten han skulle gå efter

Cicero som ældre

en militær eller en rent politisk løbebane. Det var ikke et let projekt, han udsatte sin nyfødte søn for – de gamle familier i Rom beskyttede deres privilegier så godt, som det nu var muligt; de satte ikke pris på en outsider, en *homo novus*, der ville ind i deres kreds, ind i Roms råd, *senatet*, og de lagde alle de forhindringer i vejen, de overhovedet kunne finde på. Ciceros liv skulle ikke blive en dans på roser.

Det blev den politiske løbebane, Cicero valgte. Han var ikke krigerisk anlagt – tværtimod var han alle dage en forsoningsmand – men han var til gengæld lidt af en politisk og juridisk begavelse. Frem for alt var eller blev han en fremragende taler, en mester i politisk og juridisk kommunikation, og han var dertil en udmærket teoretiker, der hele sit liv nærrede stor interesse for filosofi – herunder ikke mindst statsteori – og retorik, det

antikke svar på moderne kommunikationsteori. Så det meste af den unge Ciceros tid gik med at studere filosofi, jura og retorik hos forskellige undervisere i Rom. Lidet kunne han ane, at hans debut på den offentlige scene skulle blive så farlig for ham, som den blev.

Tiden, han voksede op i, var ellers urolig til det kaotiske. Ved hans fødsel lå de voldsomme konflikter forbundet med brødrene Gracchus ganske vist næsten tyve år tilbage, men modsætningerne fandtes stadig, udviklede sig stadig. Brødrene *Tiberius* og *Gajus Sempronius Gracchus* havde som *folketribuner* i 133 og 123-122 fvt. forsøgt at reformere det romerske samfund, ikke mindst fordi de kunne se, at forholdet mellem rige og fattige i samfundet var blevet kritisk forskubbet. De frie, små jordejere havde vanskeligt ved at yde den militærtjeneste, de før havde ydet; felttogene var længere og fandt sted længere væk, og mens de var afsted i tjenesten, kunne de jo ikke tage vare på deres landbrug, der forfaldt og blev overtaget af de rige. De rige var ikke mindst senatorerne, og dermed forskubbedes samfundsværdierne fra socialklasse 3 – de mindre, jordejende romerske borgere – til socialklasse 1. Brødrene Gracchus foreslog, at de store landområder, Rom havde beslaglagt i krigene, og som var blevet lagt under senatorernes administration, skulle fordeles blandt de små jordejere, så man kunne genskabe klasse 3 – og dermed en slagkraftig romersk hær.

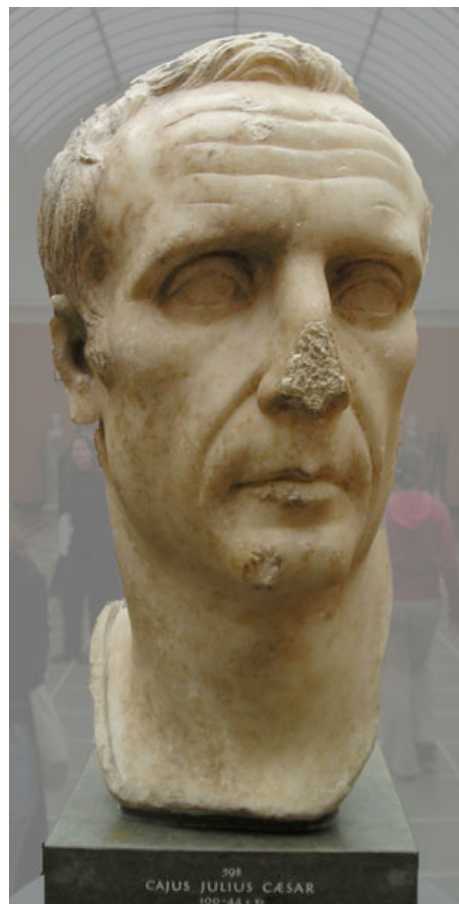
Brødrene Gracchus kom ynkeligt af dage, myrdet af deres modstandere blandt senatorerne. Men problemet var jo ikke løst, og da de germanske folkestammer *kimbrerne* og *teutonerne* i årtiet 110 – 100 fvt. truede med at invadere selve den italiske halvø, greb generalen *Gajus Marius*, der i øvrigt også stammede fra Arpinum, til at benytte sig af *professionelle* soldater – han betalte dem sold for deres tjeneste. Marius vandt total sejr over de barbariske folk og en plads i romersk politik, der ikke var set før. Ikke alene var befolkningen naturligvis taknemmelig over at være blevet befriet for truslen, men Marius' soldater var afhængige af ham på en helt ny måde. Marius kunne regne med sine folks loyalitet, som ingen general før havde kunnet.

Det ville ikke have været et problem, hvis ikke Rom havde haft brug for flere forskellige hære, der skulle indsættes på forskellige fronter. Hver hær fik *sin* general at være loyal over for – og hvis de forskellige generaler ikke kunne enes, lå en borgerkrig på en helt ny skala lige for. Det var netop, hvad der skulle ske.

Der var nok at bruge hære til i Ciceros ungdom. I årene 90 – 88 måtte Rom ligefrem kæmpe for sin eksistens imod folkene i Italien, der ellers havde stået på Roms side i udviklingen af imperiet. De var selv blevet erobret engang, men var teknisk set blevet ikke undersåtter under Rom, men 'forbundsfæller' og havde skullet stille soldater i alle Roms krige. Nu ville de have romersk borgerret og del i byttet i imperiet. Gracchernes efterfølgere gik ind for at give dem dette privilegium, men de konservative sagde nej. Da krigen brød ud, stod romerne

naturligvis sammen; men den borgerkrigs-lignende 'forbundsføllekrieg' blev alligevel afsluttet med, at italikerne fik deres centrale krav opfyldt.

Denne krig var end ikke ovre, før romerne måtte rykke ud imod kong *Mithridates* af Pontos (Sortehavsområdet), der besatte de romerske provinser i Lilleasien og gennemførte en massakre på ikke mindre end 80000 romerske og italiske borgere. Marius ville gerne have påtaget sig kommandoen over hæren i krigen, der fulgte. Det blev imidlertid en af hans tidligere officerer, *Lucius Cornelius Sulla*, der erobrede denne kommando, under borgerkrigsagtige forhold. Sulla måtte dog drage afsted uden at have afsluttet opgøret – krigen kunne ikke opsættes. Ingen var dog i tvivl om, at der måtte komme en afslutning på den borgerkrig, der var blevet afbrudt, og Marius' folk brugte de følgende år, hvor Sulla var væk, til at skabe sig en position, der kunne holde stand mod ham. Da Marius døde i 85, tog en anden reformorienteret politiker, *Lucius Cornelius Cinna*, over; og det blev ham, der måtte forsøge at slå Sulla. Det mislykkedes ynkeligt; Sulla rykkede med sine personligt loyale legioner ind i selve byen Rom, hvad der havde været utænkeligt, da hæren bestod af småbønder, og da heller aldrig var sket før – men skulle ske igen. Han indledte en klapjagt på sine modstandere – der blev udarbejdet arrestations- og dødslistes, de såkaldte *proskriptioner*, og folk blev myrdet i hundredvis (ikke tusindvis, som man ofte hører), deres ejendomme konfiskeret og deres slægtninge efterladt i dyb armod. Sulla lod sig udnævne til *dictator* (en gammel post som enevældig leder i Rom egentlig beregnet til situationer, hvor fjenden nærmest stod ved Roms mure), og gennemførte en lovgivning, der forandrede Roms forfatning, så al magt lå i hænderne på *nobilitas*, de ældgamle familier i senatet, mens *populus*, eller *plebs*, almindelige folk blev sat næsten helt uden for. Det betød ikke mindst, at retsplejen, som Graccherne havde overladt til *equites*, ridderstanden, blev ført tilbage til adelen – dommerne i domstolene skulle for fremtiden tages fra senatet. Galskaben måtte have en ende; proskriptionerne sluttede officielt den 1. juni 81 fvt., og det var Sullas plan selv at træde tilbage, så snart han var færdig med sin reform. Man kan sige, at Sulla gjorde alt, hvad han kunne, for aldrig at få en efterfølger. Men hans forfatning var på mange måder udtryk for en længsel efter en virkelighed, der ikke fandtes længere. Rom var ikke længere den lille

Lucius Cornelius Sulla
(ifl. nyeste identifikation)

bystat, som den gamle forfatning var lavet til. Senatet var måske i grunden stadig sig selv, skønt Sulla også indsatte mange nye, ekstraordinære medlemmer, som var loyale over for ham selv. Men alle andre omstændigheder, de professionelle hære, imperiets udstrækning, borgernes antal efter italikernes optagelse, forholdet mellem rige og fattige, 'ridderstandens' økonomiske interesser – alt dette og mere til var forandret. Sullas reform holdt kun i ti år, og et halvt hundrede år senere ændrede Rom forfatning igen – til kejserdømme. Sulla fik en efterfølger – Augustus.

Rom havde altid været et slavesamfund. Men de mange krige og de nye ejerforhold i landbruget havde ændret på, hvor mange slaver der var til rådighed, og hvor mange der var brug for. Slaveholdene i de romerske landdistrikter var blevet enorme, og ejerne havde ofte mange – måske hundredvis – af gårde, som blev drevet af slaver under ledelse af en fri mand, måske selv en frigiven slave, mens herren selv boede i Rom eller på et landsted i Syditalien, hvor vejret var bedre.

Det havde naturligvis haft til konsekvens, at almindelige bønder var blevet færre. 'Middelklassen' var svundet i omfang. Det var uheldigt ikke bare af militære årsager, som vi har set; romerne så sig selv som et folk af bønder – landbrug var til alle tider det mest respektable erhverv, og romerske forfattere dyrkede gerne billedet af den selvstændige, stædige bonde, der var kernen i det romerske imperium; i spidsen for en lille skare slaver, en 6, måske 8 stykker, drog han om morgenen afsted for at pløje eller høste og kom om aftenen hjem for at give sit lille offer til *penaterne*, husets guder, der bevarede alt, som det altid havde været, og derefter sove de uskyldiges søvn, til han om morgenen stod op for at gøre det samme, som han altid havde gjort. Romerne var grundlæggende et meget konservativt folk.

Men drog man på Sullas tid ud i det italiske landskab, var chancen for at finde et landbrug med en selvejer blevet mindre. Mere sandsynligt var det som nævnt, at man fandt en forvalter, fri mand eller frigiven slave; fandt man endelig en selvejer, var han givet tæt knyttet til en eller anden adelig – han var hans *cliens*. En frigiven slave vedbliver med at have forpligtelser af halv-juridisk karakter over for sin tidligere ejer; en fri mand, der er *cliens* for nogen, har lignende forpligtelser, bare ikke af juridisk karakter. Man skal være sin 'beskytter', *patronus*, behjælpelig i interessekonflikter og andre nødomstændigheder; til gengæld står han netop én bi, når man skal for retten eller på anden måde er i knibe. Begge parter udviser *fides*, troværdighed og loyalitet, på denne måde; og de har indbyrdes et forhold, der er kendetegnet ved *gratia* – 'forståelse' imellem de to parter. Klienten kan godt svigte sine tidligere forbindelser uden juridiske konsekvenser – i modsætning til slaven, der jo er en genstand i herrens eje; men et sådant skifte så man på meget ublide øjne.

En loyalitetskonflikt kunne imidlertid let opstå. Enhver person kan sagtens have flere *patroni*, og de kan være af vidt forskellig status. Man kan også have 'andenhåndspatroni', sådan at forstå, at ens *patronus* selv er *cliens* hos en højere-

stående patron. Systemet er temmelig mafia-agtigt. Hvis to patron'er er på god fod, er de *amici* – og der er ingen fare. Men hvis to af ens patron'er kommer i konflikt, må man jo enten holde meget lav profil – og altså ikke støtte nogen, hvad der ikke er tilladt – eller vælge side, hvad man heller ikke kan. Den slags 'sideskift' må der have været mange af på Sullas tid – der var jo borgerkrig. Hele samfundets loyalitetsstruktur har været i opbrud.

Traditionelt delte toppen af det romerske samfund sig mellem de af de rige, der havde gjort politisk karriere – *senatorerne*, socialklasse 1 – og dem, der ikke havde – *ridderne*, socialklasse 2. Senatorerne var udelukket fra andre erhverv end landbrug – af ideologiske grunde, først og fremmest, landbrug var jo det eneste rigtige; ridderne kunne derimod frit varetege de utallige økonomiske forretninger, et rige som romernes naturligvis også havde brug for. De fleste af ridderstand har ganske vist været først og fremmest landmænd, som Cicero, men mange skabte formuer som skibsredere, bygherrer, bankmænd og skatteinddrivere – de såkaldte *publicani*, folk, der havde vundet offentlige licitationer om at udføre statens forskellige opgaver. Mange ridders formuer var på den måde blevet langt større end de fleste senatorers, og det er forståeligt, at de ønskede at få mere at skulle have sagt i det offentlige liv – som de også havde fået, da Graccherne lagde hvervet som dommere hos dem. Vreden blandt ridderne var forståeligt nok stor, da Sulla tog deres plads i statslivet fra dem – og manganen en klient har måttet skulle beslutte sig for, hvor han ville lægge sin fremtid.

Men borgerkrigene bragte også folk opad i rigdom i vældige spring; ofte ledsagedes disse spring af forsøg på at trænge sig ind i sociale grupper, der ellers forsøgte at holde sig 'rene'. Begrebet *homo novus* kunne få helt ny betydning. Frigivne slaver kunne blive officerer i hæren og hovedrige mænd i løbet af få måneder; deres reelle betydning i samfundet kom dermed aldeles ud af trit med den status, det ville tilstå dem. Også her kunne voldsomme loyalitetskonflikter opstå – og vel også problemer i den enkeltes selvforståelse.

Den sag, Cicero skulle tage sit første skridt mod rangen som Roms fornemste advokat, var i høj grad et produkt af borgerkrigene, selvom der også er helt private elementer i den.

I den lille by Ameria ca. 80 km. nord for Rom (se kort sidste side) boede flere grene af familien *Roscius*. Faderen i den rigeste del af familien *Sextus Roscius senior*, en mand af konservativt sindelag og knyttet tæt til især den højadelige familie *Caecilia Metella*, boede ganske vist i Rom, men hans tretten gårde lå alle i nærheden af Ameria og blev bestyret af hans ældste søn *Sextus Roscius junior* – en yngre søn var død nogle år forinden. De to fattige grene af familien var repræsenteret især af en vis *Titus Roscius Capito*, der boede i Ameria, og en *Roscius Magnus*, der boede i Rom. Efter alt at dømme var der ondt blod mellem familiegrenene, og faktisk er der også gode grunde til at antage, at *Sextus Roscius senior* og *junior* ikke nærrede specielt kærlige følelser for hinanden.

Om natten den 15. september 81 fvt. blev Sextus Roscius senior myrdet med dolk i en gade i Rom. Det er Ciceros påstand, at mordet blev begået af de to ubemidlede medlemmer af Roscius-familien, men også, at de meget hurtigt tog kontakt til *Lucius Cornelius Chrysogonus*, en frigiven slave af Sullas, der på det tidspunkt tjente i Sullas hær som officer, og at denne fik Sextus Roscius' navn sat på proskriptionslisterne (som ellers havde været lukkede siden 1. juni); på den måde kunne Chrysogonus arrangere et køb på auktion af Roscius-gårdene. Chrysogonus betaler en en tre-tusinde-del af gårdenes værdi – 2000 sesterts (se note til § 6). Gårdene deles sådan, at Capito får tre af dem til ejendom, mens Magnus bliver forvalter på Chrysogonus' vegne af de resterende 10. Sextus Roscius junior drives fra hus og hjem.

Mens alt dette foregår, forsøger borgerne i Ameria at hjælpe Sextus Roscius junior. De sender en delegation afsted til Sulla for at protestere over, at Sextus Roscius senior er blevet sat på proskriptionslisterne. Det lykkes imidlertid Capito at komme med i delegationen. Advaret af Capito forhindrer Chrysogonus, at delegationen får Sulla selv i tale – Chrysogonus påtager sig at rette de fejl, der er begået. Det gør han naturligvis ikke.

Sextus Roscius junior frygter nu for sit liv og søger beskyttelse hos *Caecilia Metella* i Rom, en *patrona* og veninde af hans far. De to Rosciere og Chrysogonus fatter så den plan at lade Sextus jr. anklage for mordet på faderen. De sætter en vis *Erucius* på sagen; og han indleverer en anklage til *quaestio* eller *judicium inter sicarios*, en domstol, hvis opgave det var at dømme i mordsager. Forsædet i domstolen havde *Marcus Fannius*, en af årets prætorer; dommerne var naturligvis senatorer (hvor mange de var, er ukendt). Det er værd at notere, at der ikke er professionelle jurister involveret – ingen statsanklager, ingen juridisk uddannet dommer, og til forsvareren var der heller ingen formaliserede krav. De senatoriske dommere minder vel snarest om et nævningeting i moderne danske retssale.

Erucius' indlæg ved retten er ikke bevaret, men Cicero lod sit offentliggøre efter sagen. Man skal ikke regne med, at teksten, som den foreligger nu, er identisk med det, han faktisk sagde – men der er formentlig i store træk tale om, at han skriver, hvad han sagde.

I forberedelsen af en retstale siger de antikke håndbøger, at der er fem faser, man skal lægge vægt på. For det første skal man finde sit stof (*inventio*-fasen); derefter skal man disponere det (*dispositio*) og gennemarbejde, hvordan man vil formulere sig (*elocutio*). Derefter skal man memorere talen (*memoria*) og til sidst skal man 'spille' den (*pronuntiatio*). En moderne roman af Steven Saylor har digtet, hvordan Cicero's *inventio* af stoffet til denne tale kan have formet sig; og en BBC-produceret TV-filmatisering af sagen har vist Cicero, som han kan have optrådt for retten. Hvor rigtigt det hele er, er naturligvis svært at sige noget om – men det er da underholdende, og måske et godt bud.

Hvad vi *kan* se, er hvordan Cicero har disponeret sit stof, og hvordan han har formet det sprogligt. En retstale skulle, igen efter de antikke teorier, indeholde

fem dele. For det første en indledning (*exordium*), der skal fange tilhørernes opmærksomhed og helst også deres sympati; dernæst en sagsfremstilling (*narratio*), der klargør, hvad der er sket, efterfulgt af en afklaring af, hvad parterne er enige og uenige om (*divisio*). Herefter argumenterer man for sit eget synspunkt (*confirmatio*) og imod modpartens (*refutatio*). Til slut kommer en afslutning (*peroratio*), hvor taleren typisk samler trådene og tager fat, hvor *exordium* slap.

Alle disse elementer findes mere eller mindre tydeligt i talen for Sextus Roscius. I udvalget stammer § 5 – 6 fra *exordium* og fokuserer på Chrysogonus' person – et farligt træk, hvis Sulla skulle vælge at slå igen. Fra *narratio* stammer § 19 – 23; i § 45 – 49 udfører Cicero en *refutatio* af Erucius' syn på forholdet fader og søn; mens han i § 83 – 88 og 105 – 107 styrker sig egen sag i to *confirmatio*-argumenter, det ene det berømte *cui bono*-argument. Og endelig er § 133 – 142 med deres direkte angreb på Chrysogonus' person som en utilstedelig parvenu i Rom reelt en *peroratio* – her slutter Cicero ringen fra *exordium* og disponerer dommerne til at foragte Chrysogonus, der jo ellers slet ikke er under anklage ... Cicero gør sagen til et storpolitisk spørgsmål: har man kæmpet borgerkrigen til forsvar for Roms traditioner – for at give plads til folk som Chrysogonus?

Cicero vandt sagen; Sulla valgte ikke at stå bag Chrysogonus. Om Sextus fik sine gårde igen, vides ikke. Cicero selv levede herefter et langt liv som professionel politiker, der først endte, da Rom igen – i 43 fvt. – oplevede en omfattende *proskription*. Og derefter – kejserdømme.

Marcus Tullius Cicero: *Pro Sexto Roscio*

[Cicero indleder talen med at forklare, hvorfor han selv, en ung og uerfaren taler, skal holde forsvarstalen. Ingen af de andre, mere erfarne, talere tør rejse sig, forklarer han.]

Forsitan quaeratis, qui iste terror sit et quae tanta formido, quae tot ac talis viros impediatur, quo minus pro capite et fortunis alterius, quemadmodum consuerunt, causam velint dicere. Quod adhuc vos ignorare non mirum est propterea, quod consulto ab accusatoribus
 5 ejus rei, quae conflavit hoc iudicium, mentio facta non est. ^[6] Quae res ea est? Bona patris hujusce Sex. Rosci, quae sunt sexagens, quae de viro fortissimo et clarissimo L. Sulla, quem honoris causa nomino, duobus milibus nummum sese dicit emisse adulescens vel potentissimus hoc tempore nostrae civitatis, L. Cornelius Chryso-
 10 gonus. Is a vobis, iudices, hoc postulat, ut, quoniam in alienam pecuniam tam plenam atque praeclaram nullo jure invaserit, quoniamque ei pecuniae vita Sex. Rosci obstare atque officere videatur, deleatis ex animo suo suspicionem omnem metumque tollatis; sese hoc incolumi non arbitratur hujus innocentis
 15 patrimonium tam amplum et copiosum posse obtinere, damnato et ejecto sperat se posse, quod adeptus est per scelus, id per luxuriam effundere atque consumere. Hunc sibi ex animo scrupulum, qui se dies noctesque stimulat ac pungit, ut evellatis, postulat, ut ad hanc suam praedam tam nefariam adiutores vos profiteamini.

[I resten af fortalen giver Cicero udtryk for, at han selv finder opgaven tung, og han formaner retsformanden og dommerne til at vise sig situationen voksne.

Så går han over til *sagsfremstillingen*. Sextus Roscius Jr. fra Ameria står anklaget for at have myrdet sin far, Sextus Roscius Sr. Sextus Roscius Sr. var en rig mand med fine forbindelser i den romerske adel; han var konservativ og tilhænger af Sullas politik. Han havde dog nogle personlige fjender i Roscius-familien: en *Titus Roscius Capito* og en *Titus Roscius Magnus*. Capito bor i Ameria, Magnus i Rom, og mordet på Sextus Roscius Sr. fandt sted i Rom nær Magnus' bopæl. Magnus er tilstede ved retssagen; Capito er ikke; men det er dem, der har rejst mordanklagen mod Sextus Roscius Jr. Som advokat har de en vis *Erucius*.]

20 ^[19] Occiso Sex. Roscio primus Ameriam nuntiat Mallius Glaucia quidam, homo tenuis, libertinus, cliens et familiaris istius T. Rosci, et nuntiat domum non filii, sed T. Capitonis inimici; et cum post horam primam noctis occisus esset, primo diluculo nuntius hic Ameriam venit; decem horis nocturnis sex et quinquaginta milia
 25 passuum cisiis pervolavit, non modo ut exoptatum inimico nuntium

primus adferret, sed etiam cruorem inimici quam recentissimum
 telumque paulo ante e corpore extractum ostenderet. ^[20] Quadriduo,
 quo haec gesta sunt, res ad Chrysogonum in castra L. Sullae
 Volaterras defertur; magnitudo pecuniae demonstratur; bonitas
 30 praediorum - nam fundos decem et tris reliquit, qui Tiberim fere
 omnes tangunt - hujus inopia et solitudo commemoratur; demon-
 strant, cum pater hujusce Sex. Roscius, homo tam splendidus et
 graciosus, nullo negotio sit occisus, perfacile hunc hominem
 incautum et rusticum et Romae ignotum de medio tolli posse; ad
 35 eam rem operam suam pollicentur. ^[21] Ne diutius teneam, iudices,
 societas coitur. Cum nulla jam proscriptionis mentio fieret, cum
 etiam, qui antea metuerant, redirent ac jam defunctos sese periculis
 arbitrarentur, nomen refertur in tabulas Sex. Rosci, hominis
 studiosissimi nobilitatis; manceps fit Chrysogonus; tria praedia vel
 40 nobilissima Capitoni propria traduntur, quae hodie possidet; in
 reliquas omnis fortunas iste T. Roscius nomine Chrysogoni, quem-
 admodum ipse dicit, impetum facit. Haec omnia, iudices,
 imprudente L. Sulla facta esse certo scio. ^[22] Neque enim mirum, cum
 eodem tempore et ea, quae praeterita sunt, reparaet et ea, quae
 45 videntur instare, praeparet, cum et pacis constituendae rationem et
 belli gerendi potestatem solus habeat, cum omnes in unum spectent,
 unus omnia gubernet, cum tot tantisque negotiis distentus sit, ut
 respirare libere non possit, si aliquid non animadvertat, cum
 praesertim tam multi occupationem ejus observent tempusque
 50 aucupentur ut, simulatque ille despexerit, aliquid hujusce modi
 moliantur. Huc accedit, quod, quamvis ille felix sit, sicut est, tamen
 in tanta felicitate nemo potest esse in magna familia, qui neminem
 neque servum neque libertum improbum habeat. ^[23] Interea iste T.
 Roscius, vir optimus, procurator Chrysogoni, Ameriam venit, in
 55 praedia hujus invadit, hunc miserum, luctu perditum, qui nondum
 etiam omnia paterno funeri justa solvisset, nudum ejicit domo atque
 focus patriis disque penatibus praecipitem, iudices, exturbat, ipse
 amplissimae pecuniae fit dominus. Qui in sua re fuisset egentis-
 simus, erat, ut fit, insolens in aliena; multa palam domum suam

60 auferebat; plura clam de medio removebat, non pauca suis
 adjutoribus large effuseque donabat, reliqua constituta auctione
 vendebat.

[Borgerne i Ameria finder dette oprørende og sender 10 mand til Sulla for at søge at rette op på det. Capito er med i delegationen, og Chrysogonus standser dem, før noget når frem til Sulla selv. 'Selskabet' beslutter sig for at få Sextus dræbt; de rejser sagen mod ham og regner ikke med modstand. Men der var jo Cicero, og Cicero vil ikke svigte! – så han går i gang med at spørge, hvad motivet kan have været, og om Sextus' personlighed overhovedet er morderisk. Anklagerne har hævdet, at Sextus junior var jaloux over at være blevet holdt på landet som administrator af landejendommene, mens hans bror var i Rom hos faderen.]

At enim, cum duos filios haberet, alterum a se non dimittebat,
 alterum ruri esse patiebatur. Quaeso, Eruci, ut hoc in bonam partem
 65 accipias; non enim exprobrandi causa sed commonendi gratia
 dicam. ^[46] Si tibi fortuna non dedit, ut patre certo nascerere, ex quo
 intellegere posses, qui animus patrius in liberos esset, at natura certe
 dedit, ut humanitatis non parum haberes; eo accessit studium
 doctrinae, ut ne a litteris quidem alienus esses. Ecquid tandem tibi
 70 videtur, ut ad fabulas veniamus, senex ille Caecilianus minoris
 facere Eutychem, filium rusticum, quam illum alterum, Chaerestra-
 tum – nam, ut opinor, hoc nomine est – alterum in urbe secum
 honoris causa habere, alterum rus supplici causa relegasse? ^[47] 'Quid
 ad istas ineptias abis?' inquires. Quasi vero mihi difficile sit quamvis
 75 multos nominatim proferre, ne longius abeam, vel tribulis vel
 vicinis meos, qui suos liberos, quos plurimi faciunt, agricolas
 adsiduos esse cupiunt. Verum homines notos sumere odiosum est,
 cum et illud incertum sit, velintne ei sese nominari, et nemo vobis
 magis notus futurus sit, quam est hic Eutychem, et certe ad rem nihil
 80 intersit, utrum hunc ego comicum adulescentem an aliquem ex agro
 Veienti nominem. Etenim haec conficta arbitror esse a poetis, ut
 effictos nostros mores in alienis personis expressamque imaginem
 vitae cotidianae videremus. ^[48] Age nunc, refer animum sis ad
 veritatem et considera non modo in Umbria atque in ea vicinitate
 85 sed in his veteribus municipiis quae studia a patribus familias
 maxime laudentur; jam profecto te intelleges inopia criminum
 summam laudem Sex. Roscio vitio et culpae dedisse. Ac non modo
 hoc patrum voluntate liberi faciunt sed permultos et ego novi et, nisi

me fallit animus, unus quisque vestrum, qui et ipsi incensi sunt
 90 studio, quod ad agrum colendum attinet, vitamque hanc rusticam,
 quam tu probro et crimini putas esse oportere, et honestissimam et
 suavissimam esse arbitrantur. ^[49] Quid censes hunc ipsum Sex.
 Roscium quo studio et qua intellegentia esse in rusticis rebus? Ut ex
 his propinquis ejus, hominibus honestissimis, audio, non tu in isto
 95 artificio accusatorio callidior es quam hic in suo. Verum, ut opinor,
 quoniam ita Chrysogono videtur, qui huic nullum praedium
 reliquit, et artificium obliviscatur et studium deponat licebit. Quod
 tametsi miserum et indignum est, feret tamen aequo animo, iudices,
 si per vos vitam et famam potest obtinere; hoc vero est, quod ferri
 100 non potest, si et in hanc calamitatem venit propter praediorum
 bonitatem et multitudinem, et quod ea studiose coluit, id erit ei
 maxime fraudi.

[Det er altså ikke lavstatus at være bonde i Rom. – Anklagerne mener, at Sextus Sr. ville gøre Sextus Jr. arveløs – et godt motiv til mord. Men der er ikke noget bevis. – Cicero opfordrer Erucius til at indrømme, han kun har taget sagen, fordi Chrysogonus har lovet ham, ingen ville tale imod ham.]

^[59] Operae pretium erat, si animadvertistis, iudices, negligentiam
 ejus in accusando considerare. Credo, cum vidisset, qui homines in
 105 hisce subselliis sederent, quaesisse, num ille aut ille defensurus
 esset; de me ne suspicatum quidem esse, quod antea causam
 publicam nullam dixerim. Posteaquam invenit neminem eorum, qui
 possunt et solent, ita negligens esse coepit, ut, cum in mentem
 veniret ei, resideret, deinde spatiaretur, non numquam etiam
 110 puerum vocaret, credo, cui cenam imperaret, prorsus ut vestro
 consessu et hoc conventu pro summa solitudine abuteretur.
 Peroravit aliquando, adsedit; surrexi ego. ^[60] Respirare visus est,
 quod non alius potius diceret. Coepi dicere. Usque eo animadverti,
 iudices, eum jocari atque alias res agere ante, quam Chrysogonum
 115 nominavi; quem simulatque attigi, statim homo se erexit, mirari
 visus est. Intellexi, quid eum pepugisset. Iterum ac tertio nominavi.
 Postea homines cursare ultro et citro non destiterunt, credo, qui
 Chrysogono nuntiarent esse aliquem in civitate, qui contra
 voluntatem ejus dicere auderet; aliter causam agi atque ille

120 existimaret, aperiri bonorum emptionem, vexari pessime societatem,
 gratiam potentiamque ejus neglegi, judices diligenter attendere,
 populo rem indignam videri. ^[61] Quae quoniam te fefellerunt, Eruci,
 quoniamque vides versa esse omnia, causam pro Sex. Roscio, si non
 commode, at libere dici, quem dedi putabas, defendi intellegis, quos
 125 tradituros sperabas, vides judicare, restitue nobis aliquando veterem
 tuam illam calliditatem atque prudentiam, confitere huc ea spe
 venisse, quod putares hic latrocinium, non iudicium futurum. De
 parricidio causa dicitur; ratio ab accusatore reddita non est, quam
 ob causam patrem filius occiderit.

[Cicero fortsætter med at pille Erucius' sag fra hinanden. Kan man sandsynliggøre, at Sextus kunne begå denne forbrydelse? Nej – han ville gå til af samvittighedsnag; han er ikke forhærdet nok – straffen er forfærdelig. Og hvem begik reelt mordet? Ikke Sextus – han var i Ameria på gerningstidspunktet. Han kendte ingen lejemordere (skønt der var mange af dem i tiden) – og hans slaver er i Capito's og Chrysogonus' besiddelse og bliver ikke udleveret til forhør. Så dem er det nok heller ikke. Hermed er Cicero færdig med sin gendrivelse af Erucius og kan vende sig til spørgsmålet, hvem der *så* formentlig har begået mordet – og til de overordnede politiske implikationer.]

130 ^[83] Venio nunc eo, quo me non cupiditas ducit sed fides. Nam si mihi
 liberet accusare, accusarem alios potius, ex quibus possem crescere;
 quod certum est non facere, dum utrumvis licebit. Is enim mihi
 videtur amplissimus, qui sua virtute in altiorem locum pervenit;
 non qui ascendit per alterius incommodum et calamitatem.
 135 Desinamus aliquando ea scrutari, quae sunt inania; quaeramus ibi
 maleficio, ubi et est et inveniri potest; jam intelleges, Eruci, certum
 crimen quam multis suspicionibus coarguatur, tametsi neque omnia
 dicam et leviter unum quidque tangam. Neque enim id facerem, nisi
 necesse esset, et id erit signi me invitum facere, quod non persequar
 140 longius quam salus hujus et mea fides postulabit.

^[84] Causam tu nullam reperiebas in Sex. Roscio; at ego in T. Roscio
 reperio. Tecum enim mihi res est, T. Rosci, quoniam istic sedes ac te
 palam adversarium esse profiteris. De Capitone post viderimus, si,
 quemadmodum paratum esse audio, testis prodierit; tum alias
 145 quoque suas palmas cognoscet, de quibus me ne audisse quidem
 suspicatur. L. Cassius ille, quem populus Romanus verissimum et
 sapientissimum iudicem putabat, identidem in causis quaerere

solebat, 'cui bono' fuisset. Sic vita hominum est, ut ad maleficium nemo conetur sine spe atque emolumento accedere. ^[85] Hunc
150 quaesitorem ac iudicem fugiebant atque horrebant ei, quibus periculum creabatur ideo, quod, tametsi veritatis erat amicus, tamen natura non tam propensus ad misericordiam quam applicatus ad severitatem videbatur. Ego, quamquam praeest huic quaestioni vir et contra audaciam fortissimus et ab innocentia dementissimus,
155 tamen facile me paterer vel illo ipso acerrimo iudice quaerente vel apud Cassianos iudices, quorum etiam nunc ei, quibus causa dicenda est, nomen ipsum reformidant, pro Sex. Roscio dicere. ^[86] In hac enim causa cum viderent illos amplissimam pecuniam possidere, hunc in summa mendicitate esse, illud quidem non
160 quaererent, cui bono fuisset, sed eo perspicuo crimen et suspicionem potius ad praedam adjungerent quam ad egestatem. Quid si accedit eodem, ut tenuis antea fueris? Quid si ut avarus? Quid si ut audax? Quid si ut illius, qui occisus est, inimicissimus? Num quaerenda causa, quae te ad tantum facinus adduxerit? Quid
165 ergo horum negari potest? Tenuitas hominis ejus modi est, ut dissimulari non queat atque eo magis eluceat, quo magis occultatur. ^[87] Avaritiam praefers, qui societatem coieris de municipis cognatique fortunis cum alienissimo. Quam sis audax, ut alia obliviscar, hinc omnes intellegere potuerunt, quod ex tota societate, hoc est ex
170 tot sicariis, solus tu inventus es, qui cum accusatoribus sederes atque os tuum non modo ostenderes sed etiam offerres. Inimicitias tibi fuisse cum Sex. Roscio et magnas rei familiaris controversias concedas necesse est. ^[88] Restat, iudices, ut hoc dubitemus, uter potius Sex. Roscium occiderit, is ad quem morte ejus divitiae
175 venerint, an is ad quem mendicitas, is qui antea tenuis fuerit, an is qui postea factus sit egentissimus, is qui ardens avaritia feratur infestus in suos, an is qui semper ita vixerit, ut quaestum nosset nullum, fructum autem eum solum, quem labore peperisset, is qui omnium sectorum audacissimus sit, an is qui propter fori iudiciorumque insolentiam non modo subsellia verum etiam urbem
180 ipsam reformidet, postremo, iudices, id quod ad rem mea sententia

maxime pertinet, utrum inimicus potius an filius.

[Mulighed og motiv havde netop de to fjendtlige Rosciere – og de har også personligheden til det. Og de har det fornødne forhold til Chrysogonus, der har købt Sextus Sr.'s gårde.]

^[105] Age nunc illa videamus, iudices, quae statim consecuta sunt. Ad Volaterras in castra L. Sullae mors Sex. Rosci quadriduo, quo is
 185 occisus est, Chrysogono nuntiatur. Quaeritur etiam nunc, quis eum nuntium miserit? Nonne perspicuum est eundem, qui Ameriam? Curat Chrysogonus, ut ejus bona veneant statim; qui non norat hominem aut rem. At qui ei venit in mentem praedia concupiscere hominis ignoti, quem omnino numquam viderat? Soletis, cum
 190 aliquid hujusce modi audistis, iudices, continuo dicere: 'Necesse est aliquem dixisse municipem aut vicinum; ei plerumque indicant, per eos plerique produntur.' Hic nihil est, quod suspicione occupetis. Non enim ego ita disputabo: ^[106] 'Veri simile est Roscios istam rem ad Chrysogonum detulisse; erat enim eis cum Chrysogono jam antea
 195 amicitia; nam cum multos veteres a majoribus Roscii patronos hospitesque haberent, omnis eos colere atque observare destiterunt ac se in Chrysogoni fidem et clientelam contulerunt.' ^[107] Haec possum omnia vere dicere, sed in hac causa conjectura nihil opus est; ipsos certo scio non negare ad haec bona Chrysogonum
 200 accessisse impulsu suo. Si eum, qui indici causa partem acceperit, oculis cernetis, poteritisne dubitare, iudices, qui indicarit? Qui sunt igitur in istis bonis, quibus partem Chrysogonus dederit? Duo Roscii. Num quisnam praeterea? Nemo est, iudices. Num ergo dubium est, quin ei obtulerint hanc praedam Chrysogono, qui ab eo
 205 partem praedae tulerunt?

[Capito har vist sig helt ryggesløs over for borgerne i Ameria. Det er også ham, der forhindrer, at man kan opklare selve mord-forløbet ved at forhøre de slaver, der ledsagede Sextus Roscius Sr. på gerningsstedet.

Men det er bemærkelsesværdigt, at man overhovedet kunne sælge Sextus Roscius Sr.'s ejendomme – det hele skete *efter* de politiske forfølgelser officielt var afsluttet. Chrysogonus alene har haft magten til at forfalske dokumenterne. Han forsøger at dække sig bag Sulla – men forgæves! Herefter er der et hul i teksten, og så følger en karakteristik af Chrysogonus:]

^[133] Alter tibi descendit de Palatio et aedibus suis; habet animi causa rus amoenum et suburbanum, plura praeterea praedia neque tamen ullum nisi praeclarum et propinquum. Domus referta vasis

Corinthiis et Deliacis, in quibus est authepsa illa, quam tanto pretio
 210 nuper mercatus est, ut qui praetereuntes, quid praeco enumeraret,
 audiebant, fundum venire arbitrarentur. Quid praeterea caelati
 argenti, quid stragulae vestis, quid pictarum tabularum, quid
 signorum, quid marmoris apud illum putatis esse? Tantum scilicet
 quantum e multis splendidisque familiis in turba et rapinis coacer-
 215 vari una in domo potuit. Familiam vero quantam et quam variis
 cum artificiis habeat quid ego dicam? ^[134] Mitto hasce artis vulgaris,
 coquos, pistores, lecticarios; animi et aurium causa tot homines
 habet, ut cotidiano cantu vocum et nervorum et tiliarum
 nocturnisque conviviiis tota vicinitas personet. In hac vita, iudices,
 220 quos sumptus cotidianos, quas effusiones fieri putatis, quae vero
 convivia? Honesta, credo, in ejus modi domo, si domus haec
 habenda est potius quam officina nequitiae ac deversorium
 flagitiorum omnium. ^[135] Ipse vero quemadmodum composito et
 delibuto capillo passim per forum volitet cum magna caterva
 225 togatorum videtis, iudices; videtis, ut omnis despiciat, ut hominem
 prae se neminem putet, ut se solum beatum, solum potentem putet.
 Quae vero efficiat et quae conetur si velim commemorare, vereor,
 iudices, ne quis imperitior existimet me causam nobilitatis victo-
 riamque voluisse laedere. Tametsi meo jure possum, si quid in hac
 230 parte mihi non placeat, vituperare; non enim vereor, ne quis
 alienum me animum habuisse a causa nobilitatis existimet.

^[136] Sciunt ei, qui me norunt me pro mea tenui infirmaque parte,
 posteaquam id, quod maxime volui, fieri non potuit, ut compone-
 retur, id maxime defendisse, ut ei vincerent, qui vicerunt. Quis enim
 235 erat, qui non videret humilitatem cum dignitate de amplitudine
 contendere? Quo in certamine perditus civis erat non se ad eos
 jungere, quibus incolumibus et domi dignitas et foris auctoritas
 retineretur. Quae perfecta esse et suum cuique honorem et gradum
 redditum gaudeo, iudices, vehementerque laetor eaque omnia
 240 deorum voluntate, studio populi Romani, consilio et imperio et
 felicitate L. Sullae gesta esse intellego. ^[137] Quod animadversum est in

eos, qui contra omni ratione pugnarunt, non debeo reprehendere; quod viris fortibus, quorum opera eximia in rebus gerendis exstitit, honos habitus est, laudo. Quae ut fierent, idcirco pugnatum esse
 245 arbitror meque in eo studio partium fuisse confiteor. Sin autem id actum est et idcirco arma sumpta sunt, ut homines postremi pecuniis alienis locupletarentur et in fortunas unius cujusque impetum facerent, et id non modo re prohibere non licet sed ne verbis quidem vituperare, tum vero in isto bello non recreatus neque restitutus sed
 250 subactus oppressusque populus Romanus est. ^[138] Verum longe aliter est; nil horum est, iudices. Non modo non laedetur causa nobilitatis, si istis hominibus resistetis, verum etiam ornabitur. Etenim qui haec vituperare volunt, Chrysogonum tantum posse queruntur; qui laudare volunt, concessum ei non esse commemorant. Ac jam nihil
 255 est, quod quisquam aut tam stultus aut tam improbus sit, qui dicat: 'Vellem quidem liceret; hoc dixissem.' Dicas licet. 'Hoc fecissem.' Facias licet; nemo prohibet. 'Hoc decrevissem.' Decerne, modo recte; omnes approbabit. 'Hoc iudicasset.' Laudabunt omnes, si recte et ordine iudicaris. ^[139] Dum necesse erat resque ipsa cogebat, unus
 260 omnia poterat; qui posteaquam magistratus creavit legesque constituit, sua cuique procuratio auctoritasque est restituta. Quam si retinere volunt ei, qui reciperarunt in perpetuum, poterunt obtinere; sin has caedis et rapinas et hos tantos tamque profusos sumptus aut facient aut approbabit - nolo in eos gravius quicquam ne ominis
 265 quidem causa dicere, unum hoc dico: nostri isti nobiles nisi vigilantes et boni et fortes et misericordes erunt, eis hominibus, in quibus haec erunt, ornamenta sua concedant necesse est. ^[140] Quapropter desinant aliquando dicere male aliquem locutum esse, si qui vere ac libere locutus sit, desinant suam causam cum Chrysogono
 270 communicare, desinant, si ille laesus sit, de se aliquid detractum arbitrari, videant, ne turpe miserumque sit eos, qui equestrem splendorem pati non potuerunt, servi nequissimi dominationem ferre posse. Quae quidem dominatio, iudices, in aliis rebus antea versabatur, nunc vero quam viam munitet et quod iter adfectet
 275 videtis, ad fidem, ad jus iurandum, ad iudicia vestra, ad id quod

solum prope in civitate sincerum sanctumque restat. ^[141] Hicne etiam sese putat aliquid posse Chrysogonus? Hicne etiam potens esse volt? O rem miseram atque acerbam! Neque me hercules hoc indigne fero, quod verear, ne quid possit, verum quod ausus est, 280 quod speravit sese apud talis viros aliquid ad perniciem posse innocentis, id ipsum queror. Idcircone exspectata nobilitas armis atque ferro rem publicam recipravit, ut ad libidinem suam liberti servolique nobilium bona fortunas vitasque nostras vexare possent? ^[142] Si id actum est, fateor me errasse, qui hoc maluerim; fateor 285 insanisse, qui cum illis senserim; tametsi inermis, iudices, sensi. Sin autem victoria nobilium ornamento atque emolumento rei publicae populoque Romano debet esse, tum vero optimo et nobilissimo cuique meam orationem gratissimam esse oportet. Quod si quis est qui et se et causam laedi putet, cum Chrysogonus vituperetur, is 290 causam ignorat, se ipsum probe novit; causa enim splendidior fiet, si nequissimo cuique resistetur, ille improbissimus Chrysogoni fautor, qui sibi cum illo rationem communicatam putat, laeditur, cum ab hoc splendore causae separatur.

[Men disse betragtninger er Ciceros egne – Roscius vil bare frikendes, han kræver ikke sin ejendom tilbage. Han er støttet af mange fornemme romere – især *Caecilia Metella* – og dommerne må nu vise, de ikke kan tvinges til at træde til, når mordere ikke kan ramme deres mål – de må vise, de kan standse volden, være retfærdige og vise mildhed.]

Gloser og anmærkninger til udvalget af Cicero *Pro Sexto Roscio*

- 5 forsitan, adv.: måske.
 formido, -dinis, 3 f.: frygt, angst.
 tot, indekl.: så mange.
 tantus, adj. 1-2 (m. pron.-endelser):
 så megen.
 impedio, 4: hæmmer, forhindrer.
 quominus, konj.: for at desto mindre;
 (efter vb. m. bet. 'forhindre') at.
 caput, -pitis, 3 n.: hovede; liv, status.
 fortuna, -ae, 1 f.: held, lykke; (plur.)
 formue.
 alter, adj. 1-2 (m. pron.-endelser):
 anden.
 quemadmodum, konj.: sådan som;
 hvordan.
 consuesco, consuevi, consuetum, 3:
 vænner mig til; (perf.) plejer.
 causa, -ae, 1 f.: sag; årsag; retssag;
causam dico: er advokat.
 adhuc, adv.: hidtil.
- ignoro, 1: er uvidende, ved ikke.
 mirus, adj. 1-2: underlig.
 propterea, adv.: derfor.
 consulto, adv.: med vilje, med over-
 læg.
 accusator, -ris, 3 m.: anklager.
 conflo, 1: blæser sammen, sætter
 gang i.
 iudicium, -i, 2 n.: domstol, retssag.
 mentio, -onis, 3 f.: omtale.
 bonus, adj. 1-2: god; *bona* (n. plur.):
 goder, ejendom. 6
 sexagens, adv.: 60 gange. – Se ram-
 men nedenfor..
 fortis, adj. 3: stærk, tapper.
 clarus, adj. 1-2: berømt, kendt.
 L. Sulla: Lucius Cornelius Sulla,
 dikatoren.
 honor, -ris, 3 m.: ære, værdighed.
 causa, 'præp.' m. gen.: for ... skyld.

Romernes penge

På Sullas tid hed romernes hovedmønt *denarius*, en sølvmønt, der (skønt dens navn betyder 'tier') underinddeltes i 16 *as* (flertal *asses*). 4 *asses* udgjorde en *sestertius* (med forkortelsen \$), som de også ofte kaldte bare *nummus*. *As*'en var en bronzemønt; på Sullas tid udmøntede man ikke *as*'ser; tilliden til møntvæsenet var meget lille. Guldmønter lavede man kun ved særlige, festlige lejligheder som f. eks. Sullas triumfmønt (se omslaget af hæftet; bem., at Sulla omtales som *dic(tator)*).

Man ved ikke meget om pengenes købekraft. Den normale dagløn for en arbejder skal på Sullas tid have været 10 *as*. Men det siger ikke meget – for vi kender ikke arbejdernes levestandard eller udgiftsniveau; og der var under alle omstændigheder ikke så meget at bruge penge til, som vi har i vore dage (mobiltelefoner, biler, skiferier ...)

Romerne gjorde deres ejendom op i *sestertier*. Deres besiddelser kunne naturligvis være omfattende, og man regnede i tusinder (*milia*) af sesterts (*sestertium* eller *nummum*, gamle former for genitiv plur.) En million sesterts hedder *decies centum milia sestertium* = '10 gange hundrede tusinder sesterts'; man udelader dog ofte tallene 'hundrede tusinder', så udtrykket hedder *decies sestertium*. Roscius' ejendomme var *sexagies* (*centum milia sestertium*) værd: 60 gange hundrede tusinder sesterts = 6.000.000.

nomino, 1: nævner.
 mille, indekl. subst., plur.: *milia* 3 n.: tusind.
 nummus, -i, 2 m.: mønt, ofte = sesterts. Se rammen på forrige side.
 emo, emi, emptum, 3: køber.
 adulescens, adj. 3: ung.
 vel, adv.: vel.
 potens, adj. 3: mægtig.
 civitas, -atis, 3 f.: borgerskab, samfund, by.
 iudex, -dici, 3 m.: dommer.
 postulo, 1: kræver.
 quoniam, konj.: eftersom.
 alienus, adj. 1-2: fremmed, en andens.
 tam, adv.: så.
 plenus, adj. 1-2: fuld, omfattende.
 praeclarus, adj. 1-2: fremragende.
 jus, juris, 3 n.: ret.
 invado, -vasi, -vasum, 3: trænger ind på, invaderer.
 obsto, -stiti, -, 1: står i vejen.
 officio, -feci, -fectum, 3: giver anstød.
 deleo, delevi, deletum, 2: fjerner.
 animus, -i, 2 m.: sind, tanke.
 suspicio, -onis, 3 f.: mistanke.
 metus, -us, 4 m.: frygt.
 tollo, sustuli, sublatum, 3: fjerner.
 incolumis, adj. 3: uskadt, i god behold.
 arbitrator, 1 dep.: tror, mener.
 innocens, adj. 3: uskyldig.
 patrimonium, -i, 2 n.: fædrearv.
 amplus, adj. 1-2: omfattende, righoldig.

copiosus, adj. 1-2: righoldig.
 obtineo, -tinui, -tentum, 2: holder fast på, beholder.
 damno, 1: dømmer.
 ejicio, -jeci, -jectum, 3: smider ud.
 spero, 1: håber.
 adipiscor, adeptus sum, 3 dep.: erhverver mig.
 scelus, -leris, 3 n.: forbrydelse.
 luxuria, -ae, 1 f.: liv i luksus.
 effundo, -fudi, -fusum, 3: hælder ud, spreder.
 consumo, -sumpsi, -sumptum, 3: forbruger, bruger op.
 scrupulus, -i, 2 m.: anstødssten.
 stimulo, 1: stikker til (en *stimulus* er en pigkæp).
 pungo, pepugi, punctum, 3: prikker, stikker.
 evello, -velli, -vulsum, 3: river ud, fjerner.
 praeda, -ae, 1 f.: bytte.
 nefarius, adj. 1-2: skændig, forbryderisk.
 adjutor, -ris, 3 m.: hjælper.
 profiteor, -fessus sum, 2 dep.: erklærer mig.

---<--->---

occido, -cidi, -cisum, 3: dræber, myrder.

Ameria, -ae, 1 f.: Ameria, Rosciernes hjemby, ca. 80 km. nord for Rom. – Se kort på sidste side.

quidam, pron. (første del af ordet bøjes som *qui*): en vis.

tenuis, adj. 3: tynd, ubetydelig, ikke velstående.

libertinus, adj. 1-2: frigiven.

cliens, -ntis, 3 m.: klient, afhængig person.

- familiaris, adj. 3: bekendt.
- iste, pron.: denne (bruges i retstaler ofte om modparten).
- nuntio, 1: melder.
- domus, -us, 4 f.: hus, hjem. – *domum* adv. akk.: til hjemmet.
- inimicus, adj. 1-2: fjendtlig.
- hora, -ae, 1 f.: time. – Romerne regnede tid efter solopgang og solnedgang; 1. time af natten er altså (alt efter årstid) mellem kl. 5 og kl. 9.
- diluculum, -i, 2 n.: daggry.
- nuntius, -i, 2 m.: budbringer; (neut.) budskab.
- nocturnus, adj. 1-2: natlig.
- quingenta, indekl.: 50.
- passus, -us, 4 m.: dobbelt skridt = 1,5 m. – Tusind (*mille*) dobbelt-skridt = en rom. *mil*: 1,5 km.
- cisium, -i, 2 n.: gig, tohjulet hestetrasket vogn.
- pervolo, 1: gennemflyver.
- exopto, 1: ønsker heftigt.
- cruor, -ris, 3 m.: blod.
- recens, adj. 3: frisk.
- telum, -i, 2 n.: (angrebs)våben.
- paulo, adv.: lidt.
- extraho, -traxi, -tractum, 3: trækker ud.
- ostendo, -ndi, -nsum, 3: viser.
- 20 quadriduum, -i, 2 n.: fjerdedag.
- gero, gessi, gestum, 3: gør, udfører.
- castra, -orum, 2 n. (kun plur.): lejr.
- Volaterrae, -arum, 2 f. (kun plur.): Volterra, by i Etrurien, der var en af de sidste til at overgive sig til Sulla i borgerkrigen. – Se kort på sidste side.
- magnitudo, -dinis, 3 f.: størrelse.
- demostro, 1: viser.
- bonitas, -atis, 3 f.: kvalitet.
- praedium, -i, 2 n.: gods.
- fundus, -i, 2 m.: gård, jordstykke.
- relinquo, -liqui, -lictum, 3: efterlader.
- tango, tetigi, tactum, 3: berører.
- inopia, -ae, 1 f.: ressourceløshed.
- solitudo, -dinis, 3 f.: ensomhed, alenehed.
- commemoro, 1: erindrer, omtaler.
- splendidus, adj. 1-2: strålende, kendt.
- gratiosus, adj. 1-2: fuld af *gratia*, indflydelsesrig.
- negotium, -i, 2 n.: aktivitet, besvær.
- perfacile, adv.: særdeles let.
- incautus, adj. 1-2: uforberedt.
- rusticus, adj. 1-2: landlig, bondsk.
- ignotus, adj. 1-2: ukendt.
- medius, adj. 1-2: midterst; *de medio*: fra midten, 'af vejen'.
- opera, -ae, 1 f.: arbejde, besvær, 'hjælp'.
- polliceor, 2 dep.: lover.
- diu, adv.: længe; *diutius*, komparativ. 21
- teneo, 2: holder, optager.
- societas, -atis, 3 f.: fællesskab, selskab.
- coeo, 4: indgår.
- proscriptio, -onis, 3 f.: proskription, konfiskation af ejendom og fortabelse af borgerret og liv.
- fio, factus sum, fieri (*ureg.*): sker, bliver, finder sted.
- metuo, 3: frygter.
- redeo, 4: vender tilbage.

defungor, defunctus sum, 3 dep.: bliver færdig med.
 periculum, -i, 2 n.: fare.
 tabula, -ae, 1 f.: tavle, 'liste'.
 studiosus, adj. 1-2: fuld af *studium* (interesse), sympatisk indstillet.
 nobilitas, -atis, 3 f.: fornem-hed, adel.
 manceps, -cipis, 3 m.: køber (ved tvangsauktioner o. lign.)
 nobilis, adj. 3: fin, fornem.
 proprius, adj. 1-2: privat, egen.
 trado, -didi, -ditum, 3: overgiver.
 possideo, -sedi, -sessum, 2: besidder.
 reliquus, adj. 1-2: resterende.
 impetus, -us 4 m.: angreb, overgreb.
 imprudens, adj. 3: uvidende.
 certo, adv.: med sikkerhed.
 22 praetereo, 4: passerer, forbigår.
 reparo, 1: reparerer, genopretter.
 insto, -stiti, -, 1: trænger mig på, nærmer mig.
 praeparo, 1: forbereder, gør klar til.
 pax, pacis, 3 f.: fred.
 constituo, 3: fastsætter, nedsætter.
 ratio, -onis, 3 f.: måde, metode.
 bellum, -i, 2 n.: krig.
 potestas, -atis, 3 f.: magt, evne.
 specto, 1: ser, ser hen til.
 guberno, 1: styrer (som rorgænger).
 distineo, -tinui, -tentum, 2: holder udstrakt, 'distraherer'.
 respiro, 1: trækker vejret, får vejret.
 liber, adj. 1-2: fri.
 animadverto, -verti, -versum, 3: lægger mærke til.
 praesertim, adv.: især.

occupatio, -onis, 3 f.: optagethed, travlhed.
 observo, 1: holder øje med, tager mig af.
 aucupor, 1 dep.: går på fuglejagt, ligger på lur.
 simulatque, konj.: så snart som.
 despicio, -spexi, -spectum, 3: kigger væk; ser ned på.
 modus, -i, 2 m.: måde, 'art'.
 molior, 4 dep.: planlægger.
 accedo, -cessi, -cessum, 3: kommer til, går over til.
 felix, adj. 3: heldig, succesrig.
 felicitas, -atis, 3 f.: held, succes.
 familia, -ae, 1 f.: hushold, familie (langt bredere end en kernefamilie).
 libertus, -i, 2 m.: frigiven.
 improbus, adj. 1-2: umoralsk, slyngelagtig.
 interea, adv.: i mellemtiden. 23
 optimus, *superlativ* af bonus.
 procurator, -ris, 3 m.: administrator, repræsentant.
 miser, adj. 1-2: ulykkelig, stakkels.
 luctus, -us, 4 m.: sorg.
 perdo, -didi, -ditum, 3: ødelægger, fordærver.
 nondum, adv.: endnu ikke.
 paternus, adj. 1-2: fædrene.
 funus, -neris, 3 n.: begravelse.
 justus, adj. 1-2: korrekt, passende; retfærdig.
 solvo, 3: løsner, løser, udfører.
 nudus, adj. 1-2: nøgen.
 focus, -i, 2 m.: arne, ildsted.
 patrius, adj. 1-2: fædrene.

- deus, dei, 2 m. (nom. plur.: *di*; dat./abl. plur.: *dis*): gud.
- penates, -tium, 3 m. (kun plur.): husguder.
- praeceps, adj. 3: hovedkuls, på hovedet.
- exturbo, 1: driver ud.
- dominus, -i, 2 m.: herre.
- egens, adj. 3: fattig, manglende.
- insolens, adj. 3: umådeholden, fræk.
- palam, adv.: åbenlyst.
- aufero, abstuli, ablatum, auferre: bærer bort.
- plures: *komparativ* af multus.
- clam, adv.: hemmeligt.
- removeo, -movi, -motum, 2: fjerner, tager væk.
- paucus, adj. 1-2: liden, ringe.
- largus, adj. 1-2: i rigelig mængde.
- dono, 1: giver som gave.
- auctio, -onis, 3 f.: auktion.
- vendo, -didi, -ditum, 3: sælger.
- ◇---
- 45 alter – alter, pron.-par: den ene – den anden.
- dimitto, -misi, -missum, 3: sender væk.
- ruri, adv.: på landet.
- patior, passus sum, 3 dep.: tåler, finder sig i.
- quaeso, -, -, 3: spørger, beder om.
- pars, partis, 3 f.: del; *in bonam partem*: på bedste måde.
- exprobro, 1: kritiserer.
- commoneo, 2: minder om, lægger på sinde.
- gratia, 'præp.' m. gen.: for ... skyld.
- 46 certus, adj. 1-2: sikker, bestemt.
- nascor, natus sum, 3 dep.: fødes.
- intellego, -lexi, -lectum, 3: forstår, får at vide.
- liberi, -orum, 2 m. (kun plur.): børn.
- humanitas, -atis, 3 f.: menneskelighed.
- parum, adv.: for lidt.
- eo, adv.: dertil.
- studium, -i, 2 n.: interesse, engagement.
- doctrina, -ae, 1 f.: viden.
- littera, -ae, 1 f.: bogstav; (plur.) litteratur.
- ne ... quidem, adv.: ikke engang.
- ecquis, interr. pron.: mon nogen; *ecquid*(omfangsakk.): mon.
- tandem, adv.: omsider, 'da så'.
- fabula, -ae, 1 f.: historie; komedie.
- senex, adj. 3: gammel; (subst.) gammel mand.
- Caecilianus, adj. 1-2: af Caecilius. – *Caecilius Statius*, en romersk komediedigter, d. 168 fvt. Som de andre rom. komediedigtere bearbejdede han græske originaler til den romerske scene. Derfor de græske navne i det flg.
- minor: *komp.* af parvus.
- facio, feci, factum, 3: gør; sætter pris på (m. gen. om prisen).
- Eutychus, -i, 2 m.: Eutykhos.
- Chaerestratus, -i, 2 m.: Khairestratos.
- opinor, 1 dep.: tror.
- urbs, urbis, 3 f.: by.
- secum = cum se.
- rus, adv.: til landet, ud på landet.
- supplicium, -i, 2 n.: straf.
- relego, 1: sender bort.

- 47 ineptiae, -arum, 1 f. (kun plur.):
tåbeligheder.
- inquam, -, -, 3: siger.
- quasi, adv.: som om.
- quamvis, adv.: uanset hvor.
- nominatim, adv.: med navns næv-
nelse.
- tribulis, -is, 3 m.: medlem af samme
tribus som en selv.
- vicinus, -i, 2 m.: nabo.
- agricola, -ae, 1 m.: bonde.
- adsiduus, adj. 1-2: vedvarende, flit-
tig.
- cupio, cupivi, cupitum, 3: ønsker.
- verum, konj.: men.
- notus, adj. 1-2: kendt.
- sumo, sumpsi, sumptum, 3: tager.
- odiosus, adj. 1-2: fuld af *odium* (had,
modvilje), upopulær.
- volo, volui, -, velle: vil.
- ne, konj.: om.
- magis, adv.: mere.
- certe, adv.: i hvert fald.
- interest, -fuit, -esse (*ureg.*): er af
betydning.
- utrum ... an, konj.-par: om ... eller.
- ager, -gri, 2 m.: mark, 'jorder'.
- Veiens, adj. 3: ved Veii (by nær
Rom).
- etenim, adv.: for.
- confingo, -finxi, -fictum, 3: danner,
former, digter.
- poeta, -ae, 1 m.: digter.
- effingo, -finxi, -fictum, 3: ud-former.
- mos, moris, 3 m.: skik; (plur.)
karakter.
- persona, -ae, 1 f.: person; 'figur'.
- exprimo, -pressi, -pressum, 3:
udtrykker.
- imago, -ginis, 3 f.: billede.
- cotidianus, adj. 1-2: hverdags-.
- sis, adv.: 'om du vil' (egt.: 'si vis'). 48
- veritas, -atis, 3 f.: sandhed.
- considero, 1: betænker.
- non modo ... sed, konj.-par: ikke
kun, men (også).
- Umbria, -ae, 1 f.: Umbrien (den egn,
hvor Ameria ligger).
- vicinitas, -atis, 3 f.: naboskab.
- vetus, veteris, adj. 3: gammel.
- municipium, -i, 2 n.: kommune, by
på landet.
- familias* – gml. genitiv sing.
- maximus: *superlativ* af magnus.
- laudo, 1: roser, priser.
- profecto, adv.: bestemt.
- crimen, -minis, 3 n.: anklage.
- summus, adj. 1-2: højest, størst.
- laus, laudis, 3 f.: ros, pris.
- vitium, -i, 2 n.: last.
- culpa, -ae, 1 f.: brøde.
- voluntas, -atis, 3 f.: vilje.
- nosco, novi, notum, 3: lærer at
kende; (perf.) kender.
- fallo, fefelli, falsum, 3: narrer.
- quisque, pron.: hver enkelt.
- vestrum, *gen. plur.* af *vos*.
- incendo, 3: tænder.
- colo, colui, cultum, 3: dyrker.
- attineo, 2: hører til.
- probrum, -i, 2 n.: skændsel.
- puto, 1: mener.
- oportet, 2 (upers.): det bør sig.
- honestus, adj. 1-2: ærefuld.
- suavis, adj. 3: sød, behagelig.

- 49 censeo, 2: mener.
 intelligentia, -ae, 1 f.: viden, forståelse.
 propinquus, adj. 1-2: nær; (subst.) nabo.
 artificium, -i, 2 n.: håndværk.
 accusatorius, adj. 1-2: anklager-.
 callidus, adj. 1-2: snedig, dygtig.
 obliviscor, oblitus sum, 3 dep.: glemmer.
 depono, -posui, -positum, 3: lægger væk.
 licet, 2 (upers.): det er tilladt.
 indignus, adj. 1-2: uværdig.
 aequus, adj. 1-2: rolig, rimelig, jævn.
 fama, -ae, 1 f.: rygte.
 calamitas, -atis, 3 f.: ulykke, katastrofe.
 vero, konj.: men.
 propter, præp. m. akk.: på grund af.
 quod (lin. 101): 'det faktum at'.
 fraus, fraudis, 3 f.: bedrag, svindel. – 'id erit ei fraudi': 'det vil være ham til ulempe'.
 ---<---
- 59 pretium, -i, 2 n.: pris; *operae pretium est*: det er besværet værd.
 neglegentia, -ae, 1 f.: sløseri.
 accuso, 1: anklager.
 credo, credidi, creditum, 3: tror.
 subsellium, -i, 2 n.: bænke.
 sedeo, sedi, -, 2: sidder.
 defendo, 3: forsvarer.
 suspicor, 1 dep.: nærer mistanke, har en anelse.
 publicus, adj. 1-2: offentlig. – Denne sag var Ciceros første af offentlig betydning.
 posteaquam, konj.: efter at.
- invenio, -veni, -ventum, 4: finder.
 soleo, solitus sum, 2 halvdep.: plejer.
 neglegens, adj. 1-2: sløset.
 coepi, coepisse, (kun perf.): begyndte.
 mens, mentis, 3 f.: tanke, sind; *in mentem venit*: rinder i hu.
 resideo, -sedi, -sessum, 2: sætter mig tilbage.
 deinde, adv.: dernæst.
 spatior, 1 dep.: går lidt frem og tilbage.
 numquam, adv.: aldrig.
 puer, -ri, 2 m.: dreng, slave.
 voco, 1: kalder på.
 cena, -ae, 1 f.: aftensmad.
 impero, 1: befaler, giver besked om.
 prorsus, adv.: rent ud sagt.
 consessus, -us, 4 m.: sam-siddende, møde.
 conventus, -us, 4 m.: sam-kommen, fremmøde, sammenstimlen.
 pro, præp. m. abl.: i stedet for, 'som om'.
 abutor, -usus sum, 3 dep.: misbruger (m. abl.)
 peroro, 1: taler til ende.
 aliquando, adv.: på et tidspunkt.
 adsedeo, -sedi, -sessum, 2: sætter mig.
 surgo, -rexi, -rectum, 3: rejser mig.
 respiro, 1: trækker vejret (lettet), ånder lettet op. 60
 potius, adv.: snarere.
 jocor, 1 dep.: spøger.
 attingo, -tigi, -tactum, 3: berører.
 statim, adv.: straks.
 erigo, -rexi, -rectum, 3: retter mig op.

miror, 1 dep.: undrer mig.
 iterum, adv.: igen.
 curso, 1: løber frem og tilbage.
 ultro, adv.: derhen.
 citro, adv.: herhen.
 desisto, -stiti, -, 3: holder op med.
 contra, præp. m. akk.: imod.
 audeo, ausus sum, 2 halvdep.:
 vover.
 aliter, adv.: på anden måde.
 atque, konj.: og; (efter *aliter* o. lign.
 ord) end.
 existimo, 1: mener, regner med.
 aperio, aperui, apertum, 4: åbner.
 emptio, -onis, 3 f.: køb.
 vexo, 1: plager.
 pessimus: *superlativ* af malus.
 gratia, -ae, 1 f.: indflydelse, sympati.
 potentia, -ae, 1 f.: magt.
 neglego, -lexi, -lectum, 3: lader hånt
 om, behandler sløset, lemfældigt.
 diligens, adj. 3: omhyggelig.
 attendo, -tendi, -tentum, 3: lytter.
 populus, -i, 2 m.: folk.
 61 verto, verti, versum, 3: vender om.
 commodus, adj. 1-2: bekvem, behagelig.
 dedo, -didi, -ditum, 3: udleverer.
 trado, -didi, -ditum, 3: overleverer.
 restituo, 3: giver tilbage; genskaber.
 calliditas, -atis, 3 f.: snedighed.
 prudentia, -ae, 1 f.: klogskab.
 confiteor, -fessus sum, 2 dep.: tilstår.
 huc, adv.: herhen.
 spes, -ei, 5 f.: håb.
 latrocinium, -i, 2 n.: røveri.

parricidium, -i, 2 n.: mord.
 reddo, -didi, -ditum, 3: giver tilbage,
 giver.
 ob, præp. m. akk.: på grund af.
 ---◇---
 cupiditas, -atis, 3 f.: begær, lyst. 83
 fides, -ei, 5 f.: pålidelighed, troværdighed.
 libet, 2 (upers.): det lyster (m. dat.)
 cresco, crevi, cretum, 3: vokser.
 certus, adj. 1-2: besluttet.
 utervis, pron.: hvilkensomhelst af to.
 virtus, -utis, 3 f.: dygtighed.
 altus, adj. 1-2: høj.
 locus, -i, 2 m.: sted.
 ascendo, -scendi, -scensum, 3: stiger
 op.
 incommodus, adj. 1-2: ubekvem;
 (subst., 2 n.) ulempe.
 desino, -sivi, -situm, 3: hører op
 med.
 scrutor, 1 dep.: roder rundt i, undersøger.
 inanis, adj. 3: tom, indholdsløs, meningsløs.
 maleficium, -i, 2 n.: ugerning.
 coarguo, 3: med-afslører.
 tametsi, konj.: skønt.
 levis, adj. 3: let.
 necesse est, (upers.): det er nødvendigt.
 signum, -i, 2 n.: tegn.
 invitus, adj. 1-2: uvillig.
 persequor, -secutus sum, 3 dep.:
 forfølger.
 salus, -utis, 3 f.: frelse, sikkerhed.
 reperio, repperi, repertum, 4: finder. 84
 istic, adv.: derhenne.

- adversarius, -i, 2 m.: modstander, modpart.
- paratus, adj. 1-2: rede, parat.
- testis, -is, 3 m.: vidne.
- prodeo, 4: træder frem.
- quoque, adv.: også.
- palma, -ae, 1 f.: palmegren; præmie (da palmegrene brugtes som sejrstegn).
- cognosco, -novi, -nitum, 3: lærer at kende.
- L. Cassius: *Lucius Cassius Longinus Ravilla*, konsul 127 fvt., censor 125 fvt., der foruden at have opfundet denne undersøgelsesregel også indførte hemmelig afstemning i domstolene.
- verus, adj. 1-2: sand, sandfærdig.
- sapiens, adj. 3: vis, klog.
- identidem, adv.: igen og igen.
- bonus, adj. 1-2: god, nyttig. – *bono* er en final dativ.
- conor, 1 dep.: prøver.
- emolumentum, -i, 2 n.: vinding.
- 85 quaesitor, -ris, 3 m.: undersøger.
- fugio, fugi, fugitum, 3: undgår, flygter for.
- horreo, 2: frygter.
- creo, 1: skaber; vælger, udpeger.
- ideo, adv.: derfor.
- amicus, -i, 2 m.: ven.
- propensus, adj. 1-2: tilbøjelig.
- misericordia, -ae, 1 f.: medynk.
- applicatus, adj. 1-2: tilbøjelig.
- severitas, -atis, 3 f.: strengthed.
- quaestio, -onis, 3 f.: undersøgelse.
- vir, -ri, 2 m.: mand.
- audacia, -ae, 1 f.: frækhed.
- ab, præp. m. abl.: 'på ...'s side'.
- innocentia, -ae, 1 f.: uskyld(ighed).
- demens, adj. 3: afsindig.
- vel ... vel, konj.par: enten ... eller.
- acer, adj. 3: skrap, streng.
- Cassianus, adj. 1-2: af typen Cassius (se ovenfor).
- mendicitas, -atis, 3 f.: fattigdom, 86
tiggerstatus.
- perspicuus, adj. 1-2: tydelig, klar.
- adjungo, 3: knytter.
- egestas, -atis, 3 f.: fattigdom.
- eodem, adv.: sammesteds.
- avarus, adj. 1-2: gerrig.
- audax, adj. 1-2: fræk.
- facinus, -noris, 3 n.: ugerning.
- adduco, 3: fører til.
- nego, 1: benægter.
- tenuitas, -atis, 3 f.: ringhed, ubetydelighed, fattigdom.
- dissimulo, 1: lader som ingenting, ignorerer.
- queo, 4: kan.
- eluceo, 2: lyser op.
- eo magis ... quo magis: desto mere ...
jo mere.
- occulto, 1: skjuler.
- avaritia, -ae, 1 f.: gerrighed. 87
- municeps, -cipis, 3 m.: borger i samme *municipium*.
- cognatus, adj. 1-2: beslægtet.
- hinc, adv.: herfra.
- totus, adj. 1-2: hel.
- sicarius, -i, 2 m.: knivmorder.
- solus, adj. 1-2: alene.
- os, oris, 3 n.: mund, ansigt.
- inimicitiae, -arum 1 f. (kun plur.):
fjendskab.

controversiae, -arum, 1 f. (kun plur.): uoverensstemmelser.

concedo, -cessi, -cessum, 3: indrømmer; giver lov.

88 dubito, 1: tvivler, betvivler.

uter, interr. pron.: hvem af to.

mors, mortis, 3 f.: død.

divitiae, -arum, 1 f. (kun plur.): rigdomme.

ardeo, arsi, arsum, 2: brænder.

infestus, adj. 1-2: fjendtlig.

vivo, vixi, victum, 3: lever.

quaestus, -us, 4 m.: udgift.

nosset af nosco.

fructus, -us, 4 m.: udbytte.

labor, -ris, 3 m.: hårdt arbejde.

pario, peperit, partum, 3: føder, bringer til verden.

sector, -ris, 3 m.: auktionshaj, opkøber.

forum, -i, 2 n.: forum. – Forum var centrum for alle offentlige handlinger i Rom – politiske møder såvel som retssager.

insolentia, -ae, 1 f.: hæmningsløshed.

reformido, 1: frygter.

postremo, adv.: sidst (men ikke mindst).

sententia, -ae, 1 f.: mening.

---<---

105 consequor, -secutus sum, 3 dep.: følger efter.

nonne, spørgepartikel: mon ikke.

curo, 1: sørger for.

veneo, 4: bliver solgt.

norat af nosco.

qui, adv.: hvordan (lin. 188).

concupisco, -cupivi, -cupitum, 3: få lyst til.

omnino, adv.: overhovedet.

continuo, adv.: øjeblikkelig.

plerumque, adv.: som regel.

plerique, adj. 1-2 (kun plur.): de fleste.

prodo, -didi, -ditum, 3: forråder, udleverer.

occupo, 1: erobrer, besætter.

disputo, 1: argumenterer.

similis, adj. 3: lig(nende) (m. gen. om det, noget ligner).

106

amicitia, -ae, 1 f.: venskab (men ikke nødvendigvis i følelsesmæssig, snarere forretningsmæssig forstand).

major: *komparativ* af magnus.

patronus, -i, 2 m.: patron, beskytter (en socialt højere stående person, der påtager sig at hjælpe en i nød – mod passende modydelse ved lejlighed – cfr. Godfather).

hospes, -pitis, 3 m.: gæsteven (en person i et fremmed samfund, der dér fungerer som ens *patron*).

clientela, -ae, 1 f.: gruppe af *clientes*, personer, der står under en *patron*. – Forholdet mellem parterne er baseret på *fides*, troværdighed.

conjectura, -ae, 1 f.: gætværk.

107

nihil, -i, 2 n.: intet; (omfangsakk.) ikke, slet ikke.

opus est, upers. udtryk: der er brug for (m. abl.)

impulsus, -us, 4 m.: tilskyndelse.

indicium, -i, 2 n.: angiveri.

oculus, -i, 2 m.: øje.

cerno, crevi, cretum, 3: skelner, ser.

-ne, partikel, der markerer spørgsmål (oversættes med et spørgsmålstegn ...)

num, spørgepartikel: mon.

quisnam, pron.: nogen.

praeterea, adv.: ellers.

dubium, -i, 2 n.: tvivl.

quin, konj.: hvorledes ikke; at (efter nægtede tvivlsudtryk).

---<---

133 alter, pron.: anden (der tænkes på Chrysogonus, hvem den første var, er tabt i en lakune).

Palatium, -i, 2 n.: Palatin, en høj i Rom, hvor de dyreste huse lå.

aedes, -dis, 3 f.: tempel; (plur.) hus, bolig.

rus, ruris, 3 n.: land; landsted.

amoenus, adj. 1-2: smuk, dejlig.

suburbanus, adj. 1-2: nær byen.

refercio, -fersi, -fertum, 4: fylder med.

vas, vasis, 3 n. (plur. vasa, -orum, 2 n.): kar, beholder, husgeråd.

Corinthius, adj. 1-2: korinthisk, fra Korinth.

Deliacus, adj. 1-2: delisk, fra Delos.

authepsa, -ae, 1 f.: 'selvkoger', vel en slags samovar. – Ordet er græsk, *αὐθέψης*.

mercor, 1 dep.: køber mig.

praeco, -onis, 3 m.: auktionarius.

enumero, 1: opregner.

caelo, 1: laver figurer på metalhusgeråd. Se f. eks. koppen nederst på siden.

argentum, -i, 2 n.: sølv; sølvtøj.

stragulus, adj. 1-2: dækkende (kun om klædninger, der lagdes

Romersk bæger (ca. år 0) fra Hoby på Lolland, nu på Nationalmuseet: Akhilleus tager imod Priamos

- over møbler, 'sengetæppe').
 vestis, -is, 3 f.: klæde, tøj.
 pingo, pinxi, pictum, 3: maler,
 farver. – *tabula picta*: maleri.
 signum, -i, 2 n.: tegn; statue.
 marmor, -ris, 3 n.: marmor.
 scilicet, adv.: nemlig.
 turba, -ae, 1 f.: forvirring.
 rapina, -ae, 1 f.: røveri.
 coacervo, 1: dynger sammen.
 varius, adj. 1-2: forskelligartet.
 quid, spørge-ord: hvorfor.
- 134 mitto, misi, missum, 3: sender;
 undlader at nævne.
 ars, artis, 3 f.: kunst.
 vulgaris, adj. 3: vulgær, almindelig.
 coquus, -i, 2 m.: kok.
 pistor, -ris, 3 m.: bager.
 lecticarius, -i, 2 m.: bærestolsbærer.
 auris, -ris, 3 f.: øre.
 cotidianus, adj. 1-2: daglig.
 cantus, -us, 4 m.: sang.
 vox, vocis, 3 f.: stemme.
 nervus, -i, 2 m.: streng.
 tibiae, -arum, 1 f. (kun plur.): fløjte.
 convivium, -i, 2 n.: fest, party.
 persono, 1: giver genlyd.
 effusio, -onis, 3 f.: hælden-ud, spild.
 officina, -ae, 1 f.: værksted, 'labora-
 torium'.
 nequitia, -ae, 1 f.: slethed, 'deka-
 dence'.
 deversorium, -i, 2 n.: kro, 'holde-
 plads'.
 flagitium, -i, 2 n.: skændig, umo-
 ralsk handling, 'synd'.
- compono, -posui, -positum, 3: sætter 135
 sammen, 'sætter op'; finder
 sammen, kommer overens.
 delibutus, adj. 1-2: pomadiseret.
 capillus, -i, 2 m.: hår (findes mest i
 plur.)
 passim, adv.: overalt.
 volito, 1: flyver omkring.
 caterva, -ae, 1 f.: flok.
 togatus, adj. 1-2: toga-klædt. –
 Togaen var de *fornemme* rome-
 res klædning – Chrysogonus
 turer altså ikke med hvem som
 helst.
- ut (lin. 225), konj.: hvordan.
 beatus, adj. 1-2: lykkelig.
 vereor, 2 dep.: frygter.
 ne, konj.: (for) at ikke; at (ved
 frygtsverber).
 imperitus, adj. 1-2: uvidende,
 ukyndig.
 laedo, laesi, laesum, 3: skader.
 placet, 2 (upers.): behager (m. dat.)
 vitupero, 1: kritiserer.
 infirmus, adj. 1-2: svag. 136
 vinco, vici, victum, 3: sejrer.
 humilitas, -atis, 3 f.: ringhed, lav
 social status.
 dignitas, -atis, 3 f.: værdighed, høj
 social status.
 amplitudo, -dinis, 3 f.: fylde, central
 plads, 'storhed'.
 contendo, -tendi, -tentum, 3: strides.
 certamen, -minis, 3 n.: strid.
 jungo, 3: knytter, forbinder.
 foris, adv.: ude, i udlandet.
 auctoritas, -atis, 3 f.: autoritet, ind-
 flydelse, 'vægt'.
 retineo, -tinui, -tentum, 2: holder
 fast ved.

- gradus, -us, 4 m.: trin, 'plads'.
 gaudeo, gavisus sum, 2 halvdep.:
 glæder mig (over).
 vehemens, adj. 3: voldsom.
 laetor, 1 dep.: glæder mig.
 consilium, -i, 2 n.: råd, plan.
 imperium, -i, 2 n.: befaling(sret).
 137 quod (lin. 241), konj.: fordi, 'at'.
 contra, adv.: imod.
 pugno, 1: kæmper.
 debeo, 2: bør, skylder.
 reprehendo, -prehendi, -prehensum,
 3: kritiserer, bebrejder.
 eximius, adj. 1-2: fremragende.
 idcirco, adv.: af den grund, derfor.
 pars, -rtis, 3 f.: del; (plur.) parti,
 gruppe med bestemt mål.
 arma, -orum, 2 n. (kun plur.):
 (forsvars)våben.
 postremus, adj. 1-2: sidst, yderst,
 ringest.
 locupletus, 1: beriger.
 prohibeo, 2: forhindrer, holder væk.
 verbum, -i, 2 n.: ord.
 recreo, 1: genskaber, fornyer.
 subigo, -egi, -actum, 3: undertvin-
 ger, undertrykker.
 opprimo, -pressi, -pressum, 3: un-
 dertrykker.
 138 resisto, -stiti, -, 3: modstår.
 orno, 1: udsmykker.
 queror, questus sum, 3 dep.: klager
 over.
 quisquam, pron.: nogen.
 stultus, adj. 1-2: dum, ubegavet.
 decerno, -crevi, -cretum, 3: beslutter,
 stiller forslag til beslutning.
 approbo, 1: finder godt, godkender.
 judico, 1: dømmer, fælder dom.
 cogo, coegi, coactum, 3: tvinger. 139
 lex, legis, 3 f.: lov.
 procuratio, -onis, 3 f.: tagen-sig-af,
 administration.
 recipero, 1: modtager.
 perpetuus, adj. 1-2: evig.
 profundo, -fudi, -fuseum, 3: hælder
 ud; *profusus*: 'rivende'.
 gravis, adj. 3: tung, alvorlig.
 omen, ominis, 3 n.: varsel.
 vigilo, 1: er (år)vågen.
 misericors, adj. 3: medynk-følede,
 nådig, velvillig.
 ornamentum, -i, 2 n.: udsmykning.
 quapropter, adv.: derfor. 140
 loquor, locutus sum, 3 dep.: siger,
 taler.
 comunico, 1: deler.
 detraho, -traxi, -tractum, 3: trækker
 fra.
 turpis, adj. 3: skændig, lavsindet.
 equestris, adj. 3: rytter-, ridder-. –
 Sullas reformer gik bl. a. ud på
 at fjerne Roms socialgruppe 2,
 ridderne, fra indflydelse på
 statsadministrationen.
 splendor, -ris, 3 m.: strålen, høj
 status.
 servus, -i, 2 m.: slave.
 nequam, adj. (ubøj.): skændig,
 umoralsk, 'ond'.
 dominatio, -onis, 3 f.: herredømme.
 versor, 1 dep.: færdes, findes.
 munito, 1: befæster.
 adfecto, 1: lægger mig efter.
 jus jurandum, juris jurandi: ed.
 sincerus, adj. 1-2: uden skår.
 sanctus, adj. 1-2: urørlig.

resto, -stiti, -, 1: står tilbage.

141 hic, adv.: her.

acerbus, adj. 1-2: bitter.

me hercules, bandeord: 'fandme'.

talis, adj. 3: sådan.

pernicies, -ei, 5 f.: undergang,
endeligt.

exspecto, 1: spejder efter, venter på.

ferrum, -i, 2 n.: jern.

libido, -dinis, 3 f.: begær, lyst.

servolus, -i, 2 m.: lille slave.

vexo, 1: plager, mishandler.

erro, 1: tager fejl.

malo, malui, -, malle: vil hellere,
foretrækker.

insanio, 4: er vanvittig.

sentio, sensi, sensum, 4: føler.

inermis, adj. 3: uden våben.

oratio, -onis, 3 f.: tale.

gratus, adj. 1-2: kærkommen.

probus, adj. 1-2: god, grundig.

fautor, -ris, 3 m.: fan, tilhænger.

142

Kort over Italien

Sommeren 80 fvt. – Rom er så småt ved at komme sig over den borgerkrig, der har hærgnet og er blevet blodigt afsluttet af *L. Cornelius Sulla Felix*, der har opkastet sig til *dictator* og bl. a. opstillet en rytterstatue af sig selv på Forum i Rom, som møntmesteren

A. Manlius satte på forsiden af en guldmønt med gudinden 'Victoria' på bagsiden.

Mønten ses på forsiden af hæftet – og her ved siden af.

Nu har han overført næsten al magt i Rom til adelen.

Under Sullas ledelse har de konservative i Rom altså vundet en tilsyneladende total sejr. Alle

modstandere af den nye ordning i staten er blevet udrenset i

proskriptionerne – og Sullas folk tager sig godt betalt

En gårdejer, Sextus Roscius sr., fra Ameria nord for Rom er blevet myrdet, hans navn blevet sat på listen over landsforrædere

og hans gårde solgt på auktion,

så hans søn, Sextus Roscius jr., er blevet arveløs.

Men de nye ejere – især en af Sullas tætte medarbejdere,

Chrysogonus – vil have Roscius helt af vejen,

så de anklager ham for mordet ...

Ingen vover at forsvare Roscius jr. – det ville være at sætte sig op mod *Chrysogonus* og dermed Sulla selv. Livsfarligt. Tåbeligt. Dumt.

Kun den unge og uerfarne

Marcus Tullius Cicero tør tage kampen op – og han gør det til et spørgsmål om, hvorvidt *dette* virkelig er, hvad man har kæmpet for i borgerkrigen.

Skal Rom virkelig overtages af den slags lykkeriddere som *Chrysogonus* og hans kumpaner?

Det var jo ikke dét, der var

causa nobilitatis

